

16e jaargang
nummer 9
oktober 1980

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad
Postgiro 307695

ALLEMAAL "INLEVEREN"; BEATRIX KRIJGT ACHT EN EEN HALF PROCENT MEER

Natuurlijk wist iedereen al lang, wat er zich achter de schermen afspeelde. Per slot van rekening heeft men het kabinet Van Agt-Wiegel al gedurende een paar jaar meegemaakt. Maar op de derde dinsdag van de afgelopen septembermaand is 't doek volledig opgegaan. Na eindeloos gepraat over het "bestek" dat deze ministerploeg had uitgezet, bestaat er nu geen enkele twijfel meer omtrent de werkelijke koers. De zeilen zijn gehesen, aan de achtermast is de zwarte piratenvlag van het kapitaal omhoog gegaan en tussendeaks is 't zwaarst mogelijke geschut in gereedheid gebracht voor een grootscheepse aanval op de minst draagkrachtigen.

De arbeidersklasse moet bloeden, dat is de ware bedoeling van alles wat er bekokstoofd is in het statige Haagse huis, waar eens reeds Vader Cats - naar het oordeel van een onzer letterkundigen - niet veel meer dan "geleuter" produceerde.

"Het Nederlandse bedrijfsleven boert uitermate slecht; Nederland komt klem te zitten; de buikriem moet worden aangehaald", zo kan de - allesbehalve originele - tekst van de jongste regeringsverklaring worden samengevat. Maar bij het zingen van dat oude liedje waren er ditmaal niet weinig dissonanten.

Wanneer de regering het er over heeft, dat we "allemaal" moeten inleveren, dan bedoelt zij, zo is ondubbelzinnig gebleken, dat er naar verhouding méér moet worden "ingeleverd" naarmate men zich dichterbij de rand van het bestaansminimum bevindt. Zelfs indien het zó zou zijn, dat hoge en lage inkomens met h e t z e l f d e percentage verminderd zouden moeten worden, dan nog zou men met een grove onbillijkheid te maken hebben. In feite echter is het allemaal nog heel wat gortiger. Waarop deze regering mikt is een achteruitgang van een half procent voor de hogere inkomens en een inkomensdaling van rond de twee procent voor de laagstbetaalden.

Wie zoiets verzint? Iemand die goed begrepen heeft, dat het bedrijfsleven niet zozeer bij een i n k o m e n s d a l i n g gebaat is, maar vooral bij een daling van het l o o n p e i l en bij een verlaging van

de sociale uitkeringen. Het laatste is een aantasting van wat men de sociale zekerheid pleegt te noemen in tijden dat het de ondernemer goed gaat, maar wat in de praktijk hoogst onzeker blijkt zodra de vette jaren achter de rug zijn.

De loonkosten moeten worden gedrukt omdat er geen winst meer wordt gemaakt, zo roepen in koor de ministers, die blijkbaar nooit tijd kunnen vinden om de jaarverslagen van grote ondernemingen als AKZO of SHELL te lezen. Hetzelfde wordt, sinds jaar en dag, namens 't ondernemersdom betoogd door werkgeversvoorzitter Chris van Veen en door een aantal burgerlijke economen, die heel goed weten dat er wel degelijk winst wordt gemaakt, maar dat die winst te weinig voorstelt vergeleken met 't geïnvesteerde (konstante) kapitaal.

Als er meer winst wordt gemaakt, zegt de regering, zal de ondernemingslust geprikkeld worden en zal er derhalve meer werkgelegenheid ontstaan. Wij vragen, zo hoort men uit hún mond, een offer van iedereen ten bate van ons allen.

Als er meer winst wordt gemaakt, zeggen de ondernemers, dan kan er meer worden geïnvesteerd in *chips* en *computers* en andere arbeidsbesparende technieken; dan kan het personeelsbestand nog verder worden verminderd en dan zullen dientengevolge de produktiekosten dalen.

Terwijl de regering 't doet voorkomen alsof er met minder loon genoeg moet worden genomen opdat méér mensen loonarbeid kunnen verrichten, gaat het er in werkelijkheid om, dat er minder loon moet worden geaccepteerd, opdat er meer kapitaal beschikbaar komt voor investeringen.

Omdat de regeringspolitiek in wezen niet gericht is op lagere inkomens in het algemeen, maar op een lager inkomen van de *arbeidersklasse*, daarom kleeft er aan de wijze waarop zij die politiek tracht te verkopen het kenmerk van onwaarachtigheid. "Allemaal inleveren" is de leuze; "de armen veel, de rijken bitter weinig" zou men de praktijk kunnen noemen, ware het niet dat 't woord "inleveren" volstrekt misplaatst is wanneer daarbij sprake is van die groep in de samenleving waaraan altijd al voortdurend tekort is gedaan en ware het niet, dat er ook rijken (en zelfs zéér rijken) zijn, die helemaal niets behoeven in te leveren, maar aan wie integendeel juist nog *geleverd* wordt.

Op precies dezelfde dag, dat het kabinet-Van Agt het doek liet opgaan voor de grote versobering toverde het een begroting tevoorschijn waaruit blijkt, dat het inkomen van de koningin, haar echtgenoot en haar ouders in het komend jaar met maar liefst 8½% omhoog zal gaan. Het inkomen van de vorstin zal dan zowat een miljoen bedragen; ter bestrijding van haar kosten, aan personeel onder andere, ontvangt zij dan nog eens ruim f 4,6 miljoen.

Het desbetreffend begrotingsvoorstel onderstreept niet alleen de onwaarachtigheid waarvan wij zoëven spraken, het getuigt bovendien van een brutale verachting voor degenen van wie - bij stijgende prijzen - wél een offer wordt gevraagd.

"Nederland zit klem", zo las deze zelfde vorstin voor uit het door de regering geschreven stuk, dat de Troonrede wordt genoemd. Wat er bij die woorden in haar is omgegaan weten we niet. Wat er daarentegen in de arbeidersklasse omgaat kan een kind op z'n vingers natellen. Om Nederland (lees het Nederlands bedrijfsleven) uit de klem te halen, wordt zij klem gezet of juist: nog méér klem gezet. Als dat kind dan toevallig een rooms of een christelijk opgevoed kind is, zal het zich misschien verwonderd afvra-

gen of de kerk dan niet altijd geleerd heeft, dat het "penninkske van de arme weduwe" oneindig veel méér vertegenwoordigt dan.... bijvoorbeeld de twee procent die de niet christelijke doch liberale minister Pais wel zou willen inleveren als hij het maar zou mogen.

Onze roomse minister-president mag nog zo'n kinderlijke indruk maken, dergelijke kinderlijke gedachten komen bij hém uiteraard niet op. Kerkelijke leerstellingen zal hij op z'n hoogst geschikt voor zijn verkiezings-toernee achten, maar ongeschikt voor de praktische politiek. Wil dat zeggen dat hij stiekem een man van de zogenaamde "doorbraak" is? Nee, men kan hem beter als een man van de *afbraak* karakteriseren: hij beukt met de slopershamer op het arbeidersbestaan om ruimte te verschaffen aan de kapitalistische economie. Wie het zich de achter ons liggende jaren niet zo gerealiseerd heeft, die kan het nu haarscherp zien: de kapitalistische welvaart berust op de uitbuiting van de loonarbeiders.

=====

E E N N I E U W B O E K O V E R D E V A K B E W E G I N G

I N G R O O T - B R I T T A N N I E

"Vakverenigingen in Groot-Brittannië" ("Trade Unions in Britain") is de titel van een onlangs verschenen boek dat geschreven werd door Ken Coates en Tony Topham en dat - voor degenen die Engels kunnen lezen - in ruim 380 bladzijden een ongelooflijke hoeveelheid materiaal bevat. Er staan, om een voorbeeld te noemen, verscheidene tabellen en statistieken in, waaruit men kan zien, dat het aantal officiële stakingen in Engeland in de laatste twintig jaar nooit meer dan een fractie van het totale aantal stakingen heeft bedragen (in 1971 7,2%; in 1972 6,4%; in 1967 5,1%; in alle overige jaren minder, meestal veel minder dan 5%) of wel kan zien hoe sedert het begin van deze eeuw het aantal stakingen - kleine schommelingen daargelaten - voortdurend is gestegen. Naast dergelijke gegevens treft men in het bewuste boek de meest uiteenlopende informatie, die reikt van de structuur der Britse vakbeweging tot en met het aantal bedrijfsbezettingen, de verhouding van de vakbonden tot de Labourpartij of de Britse industriële wetgeving. Wat dat allemaal betreft zou men het geschrift gerust een soort van kleine encyclopedie op Brits vakverenigingsgebied kunnen noemen en het is vanwege al het verwerkte feitenmateriaal dat wij "Trade Unions in Britain" een werk van betekenis noemen.

In onze ogen ontleent het boek zijn betekenis stellig *niet* aan het door beide auteurs verkondigde standpunt. Hun visie komt volledig overeen met de visie van de vakbeweging zélf en het is bepaald niet verwonderlijk dat de tekst vooraf wordt gegaan door een warme aanbeveling van Walter Greendale, lid van de Generale Raad van het Britse Vakverbond (T.U.C.).

Als gevolg van deze visie treft men een aantal hoogst twijfelachtige om niet te zeggen volstrekt onjuiste beweringen aan. Regelrecht in strijd met de waarheid is het bijvoorbeeld, dat er tussen 1945 en 1950, toen er op staken nog steeds een uit de oorlogsdagen daterend verbod stond, nimmer

tegen stakers zou zijn opgetreden. Dat is wel degelijk gebeurd en ten bewijze kan het geruchtmakende proces tegen de mijnwerkers van Grimethorpe worden aangevoerd die in 1947 hun strijdbaarheid met gevangenisstraf moesten bekopen, nadat de sekretaris van de mijnwerkersbond Arthur Horner tegen hen had getuigd. Mogelijk is de houding van de bond hier de oorzaak, dat Coates en Topham met geen woord van de gebeurtenis reppen, ofschoon ze wel vermelden, dat er in die eerste vijf jaar na de oorlog niet minder dan 10.000 onofficiële en illegale stakingen zijn geweest.

Het typische vakbewegingsstandpunt, dat door de twee schrijvers wordt gehuldigd leidt er toe, dat men ook een menigte vraagtekens plaatst bij die passages waarin gesproken wordt over de houding die de bonden ten aanzien van 'wilde' akties aannemen. Van de scherpe tegenstelling tussen leiders en gewone vakbondsleden wordt meermalen de scherpe kant zorgvuldig afgeslepen. Dat ook de wezenlijke funktie van een vakbond als verkoper van de arbeidskracht nauwelijks, en zeker niet in alle konsekwenties, wordt behandeld, spreekt na het bovenstaande welhaast vanzelf.

Niettemin vindt men op vele bladzijden toch ook weer hoogst interessante details. Bijvoorbeeld over het steeds stijgend aantal stakingen in de oorlogsjaren, oplopend tot maar liefst 2.293 in 1945 (2.194 in 1944) en over het optreden van de Britse C.P., die zich na 1941 (Duitse inval in Rusland) tot het uiterste als stakingsbreker heeft ingespannen.

Kortom: "Trade Unions in Britain" is een boek dat om kritische lezers vraagt, maar waaruit heel wat wetenswaardigs valt te putten. Het wordt in Nederland geïmporteerd en gedistribueerd door Bas Moreel's literatuurverspreiding, Nobelweg 108 in Wageningen (tel. 08370-13698). Jammer genoeg is het tamelijk prijzig: paperback f 28,50.

=====

Z A T H E T " K O R " A A N H E T Z E L F D E F R O N T A L S
D E S T R I J D E N D E P O O L S E A R B E I D E R S K L A S S E ?

Het opstel "Van Leninist tot volkstribuun", opgenomen in "Daad en Gedachte" van september j.l., werd ons door een onzer vrienden toegezonden. Wij zijn graag tot plaatsing van zijn bijdrage overgegaan, omdat wij van mening zijn, dat de artikelen in ons blad bepaald niet altijd de opvatting van de redaktie hoeven weer te geven. Integendeel: afwijkende standpunten verwelkomen wij, al was 't alleen maar omdat zij veelal de aanleiding vormen tot vruchtbare diskussie, vooral wanneer het onderwerp daarvan zo belangrijk is als het jongste verzet van de arbeiders in Polen.

Strikt genomen handelde de bijdrage van onze vriend niet over dat verzet zelf. Hij stelde de vraag aan de orde, in hoeverre de activiteiten van het Komitee voor Sociale Zelfverdediging "KOR" van invloed zijn geweest op het arbeidersoptreden. Omgekeerd vroeg hij zich ook af in welke mate de oppositionele Poolse intellectuelen die in september 1976 het KOR hebben opgericht de invloed hebben ondergaan van arbeidersakties in het jongste verleden.

Het artikel "Van Leninist tot volkstribuun" wekt naar onze mening de

indruk, dat de Poolse arbeiders enerzijds en de intellectuelen van het KOR anderzijds hoe langer hoe meer aan hetzelfde front zijn komen te staan en dat zij tijdens de afgelopen zomer praktisch aan hetzelfde front hebben gestreden, zij het dan uiteraard in verschillende sectoren. Dat is nu onze opvatting allerminst.

Wij zijn van mening, dat de inzichten en politieke doeleinden van het KOR scherp moeten worden onderscheiden van de sociale strijd van de Poolse arbeidersklasse en dat beide niet over één kam kunnen worden geschoren. Natuurlijk is het waar, dat de Poolse intellectuelen van het slag van Jacek Kuron of Adam Michnik een ontwikkeling hebben doorgemaakt. Dat die ontwikkeling hen tot in het kamp van de arbeiders zou hebben gevoerd wagen we niet alleen te betwijfelen, maar zelfs te betwisten.

Uiteraard ontkennen we niet, dat de leden van het KOR en al degenen die er mee sympathiseren "dissidenten" zijn die niet in de pas met partij- of staatsbureaucratie marcheren. We ontkennen evenmin, dat het KOR in de achter ons liggende maanden "een belangrijke functie heeft vervuld bij de *berichtgeving* over de strijd", zoals de schrijver van het bewuste artikel terecht opmerkt. Maar noch het een, noch het ander wettigt de konklusie, dat het KOR min of meer de spreekbuis van de Poolse arbeiders zou zijn of richting zou hebben gegeven aan hun handelen. De bewijzen voor het tegendeel zijn zelfs in het stuk van onze vriend te vinden.

Allereerst een paar opmerkingen over het doel waarmee het KOR vier jaar geleden werd gesticht. Dat doel wordt in het bewuste opstel juist omschreven. Het KOR trad op ter verdediging van de arbeiders die na de bloedig onderdrukte stakingen in Urus en Radom in juni '76 op een of andere manier werden vervolgd; het poogde juridische bijstand te verlenen; het wilde ook financiële steun verlenen aan de gezinnen van gedode of gevangene gezette stakers. Voor dergelijke activiteiten kan men natuurlijk alleen maar waardering koesteren. Maar het valt niet tegen te spreken, dat het daarbij ging om activiteiten die door *niet* tot de arbeidersklasse behorende personen (schrijvers, chemici, historici) vóór en ten behoeve van de arbeiders werden ondernomen. Een term als sociale zelfverdediging is op dergelijke activiteiten slecht van toepassing. Van zelfverdediging was er sprake toen de Britse dokwerkers in 1972 in massa naar de Pentonville-gevangenis in Londen stroomden om te protesteren tegen arrestatie en opsluiting van vijf van hun kameraden en de Britse mijnwerkers met een mars naar de hoofdstad dreigden indien de bewuste vijf shopstewards niet zouden worden vrijgelaten 1).

Wij verdenken het KOR ervan, dat het - zeker voor de zomer van 1980 - nauwelijks of geen besef heeft gehad van enige vorm van zelfverdediging door de arbeiders. En die verdenking is des te sterker, omdat het KOR tijdens de jongste klassegevechten in Polen aan de strijdende arbeiders adviezen meende te moeten geven hoe ze wel dienden te handelen. Dat getuigt van de opvatting, dat de intellectuelen van het KOR beter zouden weten hoe er klassestrijd moet worden gevoerd dan de arbeiders zélf. En dat betekent op zijn beurt weer, dat het KOR zichzelf als een soort *voorhoede* beschouwt, zij het dan een ánder type voorhoede dan wat de partij vertegenwoordigt. En juist een dergelijke zienswijze vormt een beletsel als 't er om gaat de be-

1) Op kleinere schaal gebeurde er iets dergelijks bij de Rotterdamse havenstaking van 1979.

tekenis van de zelfstandige arbeidersstrijd naar waarde te schatten.

Dat het KOR als een intellectuele voorhoede moet worden gezien valt niet uitsluitend af te leiden uit de verstrekking van "adviezen". Leest men het slot van het artikel "Van Leninist tot volkstribuun", dan blijkt daar heel duidelijk dat het KOR "ten behoeve van de samenleving programma's probeert te ontwikkelen", die gericht zijn een andere organisatie van de Poolse maatschappij, dat wil zeggen op "hervormingen". Tot zijn politieke eisen behoort ook die van een onafhankelijke (lees: niet aan de leiband van Moskou lopende) Poolse staat.

De Poolse arbeiders varen kennelijk niet in het kielzog van het KOR maar stellen zich geheel anders op. Zowel in 1970/'71 als in 1976 en nu ook in 1980 streden zij niet voor hervormingen, maar voor hun materiële belangen. Hun optreden draagt geen politiek maar een sociaal karakter. Zij hoeden zich zorgvuldig voor de eis van politieke zelfstandigheid. Voor zover zij, evenals het KOR, vrije vakbonden verlangen, spruit dat, anders dan bij het KOR, regelrecht uit hun belangen voort, geenszins uit vrijheidslievende ideologieën.

Het levensgrote verschil tussen de aktie van de Poolse arbeiders en die van het KOR ligt in het bovenstaande opgesloten. De *betekenis* van dat verschil wordt duidelijk wanneer men er zich rekenschap van geeft, dat de klasseworsteling van de Poolse arbeiders, ofschoon deze allerminst naar hervormingen, laat staan naar een *omwenteling* van de samenleving streefden in de loop van de jaren, bij 't massaler worden ervan, onmiskenbaar een omwentelend karakter kreeg, het KOR daarentegen nimmer uitkwam boven het formuleren van een politiek program, doortrokken van een andere ideologie dan de officiële. De verkondiging van een dergelijke afwijkende, dissidente ideologie wordt weliswaar door staat en partij ongewenst geacht, de werkelijke bedreiging van 't regiem is niet van het KOR afkomstig maar van de arbeiders. Dissidenten kunnen achter de tralies worden gezet (dat bleek ook deze zomer) maar ten aanzien van een massaal optredende arbeidersklasse is het regiem - en welk regiem dan ook - gedwongen tot kapitulatie.

De strijd van de Poolse arbeiders, die staakten ofschoon zij geen stakingsrecht bezaten, die zonder ideologische of organisatorische voorbereiding in beweging kwamen, gelijk ook de schrijver van 't bewuste opstel constateert, kan als een typisch *zelfstandige* klasseaktie gelden, die telkens wanneer hij losbarstte in omvang of betekenis boven het voorafgaande optreden uitging en die hoe langer hoe dichter datgene naderde wat Jacek Kuron "een explosie" heeft genoemd. Wie als gevolg van *schijnbaar* identieke eisen ondanks alles toch nog geneigd mocht zijn om te geloven, dat het KOR en de Poolse arbeiders aan hetzelfde front streden, die kan wellicht uit de droom worden geholpen door het feit dat het KOR een dergelijke explosie niet als een verheugend perspectief beschouwt. Het KOR, zo stelt ook onze vriend in zijn artikel vast, beschouwt zijn eigen aktie als een middel om die explosie te "beperken", het ziet de hervorming die 't voorstaat als de enige mogelijkheid zo'n explosie te voorkomen.

Dat intellectuelen een andere taal spreken dan de arbeiders hoeven we nauwelijks op te merken. Maar dat de stakers van de Leninwerf in Gdansk hun eigen stakingsbulletins en stakingskranten uitgaven inplaats van te steunen op de door KOR-intellektuelen uitgegeven krant *Robotnik Wybrzeza* is niet alleen daarop terug te voeren. De Poolse arbeiders spreken niet slechts een andere taal dan de "linkse" intelligentsia, hun optreden heeft ook een totaal andere *inhoud*.

Wij willen deze kritische kanttekeningen bij de ons toegezonden beschouwing over het KOR besluiten met de opmerking, dat dit kommitee na de staking in Ursus en de opstand in Radom géén arbeider uit de gevangenis heeft gekregen, maar dat de in de zomer van 1980 gearresteerde KOR-leden wél zijn vrijgekomen door de massa-aktie van de Poolse arbeiders. Indien echter die tengevolge van de arbeidersstrijd bevrijde dissidenten erin zouden slagen hun hervormingen door te voeren, dan zou het met de klassenstrijd in Polen zeker nog niet gedaan zijn. Wij houden het allerminst voor denkbeeldig, dat de tegenstelling tussen de thans bevrijde arrestanten en hun bevrijders dan eerst recht in volle scherpste aan de dag zal treden.

=====

TERUGBLIK OP DE HETE ZOMER IN POLEN

Toen wij een maand geleden schreven, dat de strijd van de Poolse arbeiders hun een volledige overwinning had opgeleverd, kon nog maar nauwelijks worden overzien hoe volledig of die overwinning was. De Poolse regering heeft niet alleen haar aanvankelijke weigering om met de stakers te onderhandelen moeten inslikken, ze heeft op een gegeven moment ook de door haar gezonden onderhandelaar moeten vervangen door iemand die voor de arbeiders aanvaardbaar was. Zij heeft niet alleen op een aantal punten voor de stakers moeten kapituleren, maar zij is gedwongen geweest tot een volledige kapitulatie. Het is niet alleen zo dat premier Babiuch vervangen is door de nieuwe premier Pinkovsky en dat ook enkele andere hoogwaardigheidsbekleders het veld hebben moeten ruimen. Het krachtige verzet van de hele Poolse arbeidersklasse heeft tenslotte ook geleid tot de val van de aanvankelijk slechts schijnbaar buiten schot gebleven partijleider Edward Gierek.

Wat daarbij opvalt is, dat de strijdende Poolse arbeiders op geen enkel tijdstip zijn aftreden of dat van enig andere politieke figuur verlangd hebben. Integendeel. Anders dan de Poolse dissidenten hebben de arbeiders te kennen gegeven, dat zij "niets tegen de partijleiding of tegen de regering hadden en enkel maar hun belangen gewaarborgd wilden zien". Hun strijd echter ontwikkelde zich zodanig, dat de Poolse politieke leiders niet alleen hun gezicht, maar ook ieder feitelijk gezag verloren. Zonder dat ook maar iemand daarop uit was geweest waren de in Warschau zetelende ministers en bureaucraten tot politieke schimmen geworden naar wie geen mens meer luisterde en die niemand serieus nam. Niet voor niets werd het centrale stakingskomitee in Gdansk door waarnemers een "soort van regering" genoemd. Het was dat kommitee dat in het land de werkelijke macht uitoefende. Bij de onderhandelingen in Gdansk was het niet vice-premier Jagielski die het stakingskomitee de wet stelde, maar het stakingskomitee schreef hém de wet voor en hij en zijn mede-ministers waren nergens meer. Toen - figuurlijk gesproken dan - de kruitdamp optrok was een aantal van hen ook niet meer op zijn departement. De verdwijning van Gierek was van dat alles de uiterste konsekwentie. Hij ging niet heen opdat er een nieuwe situatie zou worden geschapen, maar er was een situatie ontstaan die zijn heengaan onvermijdelijk maakte.

Deze wisseling van acteurs op het politieke toneel was een *gevolg* van

het door de arbeiders behaalde sukses, geenszins hun sukses *zelf*; en wel daarom niet, omdat zij ten eerste niet op wijzigingen in de top waren uitgeweest en ten tweede deze wijzigingen voor wat betreft de maatschappelijke verhoudingen in Polen totaal niets voorstellen.

Het werkelijke sukses van de Poolse arbeidersklasse bestaat hierin, dat bij 't akkoord van Gdansk (en wat later ook bij andere akkoorden) letterlijk *ál* haar eisen werden ingewilligd. Dát zij een dergelijk sukses kon afdwingen is te danken aan de moed waarmee zij gestreden heeft en aan de macht die zij dientengevolge ontwikkelde. Zowel het een als het ander was op zijn beurt weer te danken aan een voortreffelijk bewaarde eenheid. Noch de manoeuvres van de politici en de bureaukraten, noch de in het verlengde daarvan liggende oproepen van de Poolse kardinaal Wyszynski 1) hebben de Poolse arbeiders ook maar één sekonde op een dwaalspoor gebracht.

Het geheim van deze eenheid moet worden gezocht in hun a-politieke en niet-ideologische opstelling, in hun volstrekte onafhankelijkheid en zelfstandigheid en in de unieke wijze waarop zij datgene in praktijk brachten, wat wij als de *direkte*, de *proletarische* democratie zouden willen definiëren.

Van hun onafhankelijkheid en zelfstandigheid getuigt o.a. het feit dat zij hun *eigen* krant en hun *eigen* bulletins uitgaven zonder op bestaande oppositionele organen terug te vallen. Wat wij met hun proletarische democratie bedoelen kunnen wij het beste duidelijk maken door te verwijzen naar de unieke wijze waarop op de Lenin-werf de onderhandelingen met de regeringsdelegatie zijn gevoerd. Terwijl in één van de werfgebouwen Lech Walesa en zijn mede-komiteeleden met Jagielski spraken stonden buiten op de werfterreinen de duizenden werf arbeiders, die door middel van luidsprekers ieder woord van het gesprokene konden volgen. Er was sprake van een even volstrekte als direkte openbaarheid, die het onder meer geheel en al onmogelijk maakte, dat zij die als de vertegenwoordigers van de arbeiders waren aangewezen en gekozen een positie zouden innemen die niet met de wens en het belang van de arbeiders strookte en die anderzijds natuurlijk Jagielski belette zich al te duidelijk als arbeidersvijand te ontmaskeren. Er kon niets achter de schermen worden bekokstoofd omdat er geen "schermen" waren en het van het begin af aan voor Jagielski duidelijk moest zijn, dat hij niet alleen Walesa en het komitee tegenover zich had, maar de werkende massa.

Eén van de belangrijkste konsessies die door deze massa werd afgedwongen, was de erkenning van het recht op zogenaamde "vrije vakbonden", die sindsdien overal in Polen als paddestoelen uit de grond zijn geschoten. Over de vraag hoe de bewuste eis moet worden verstaan en welke betekenis aan deze organisaties moet worden toegekend is inmiddels in het Westen al

1) In onze vorige beschouwing over de gebeurtenissen in Polen is er al op gewezen, dat men zich op het katholicisme van de arbeiders daar vooral niet blind moet staren. In een even uitvoerige als uitstekende reprotage in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* van 30 augustus j.l. werd er met nadruk op gewezen dat de katholieke Poolse arbeiders weigerden hun kerkelijke overheden te gehoorzamen, dat "zij zowel regering en partij als de kerk de handschoen toewierpen en zich ook overigens met niemand of niets wensten te vereenzelvigen.

het nodige geschreven. Waaraan naar onze mening die beschouwingen in de meeste gevallen mank gaan is dit, dat daarbij de term "vrije vakbonden" te letterlijk en dan bovendien nog in de westerse betekenis van het woord genomen wordt. Zo hebben wij bijvoorbeeld in één ervan gelezen, dat de oprichting van "vrije vakbonden" vergeleken bij het stuk proletarische democratie dat er reeds verwezenlijkt was een stap terug betekende en zoveel zeggen wilde als dat de strijd van de Poolse arbeiders tenslotte tóch met hun nederlaag was geëindigd 2). Een dergelijke opvatting getuigt ervan dat men de in Polen gestichte "vrije vakbonden" volledig met de Europese of de Amerikaanse vakbeweging identificeert zonder zich er rekenschap van te geven dat men ze moet beoordelen op hun *inhoud*.

Wat wij, bij de uiteenzetting van onze zienswijze, allereerst zouden willen opmerken is dit, dat wij het bestaan van "vrije vakbonden" in westerse zin in een land als Polen voor maar enigszins langere duur voor een *onmogelijkheid* houden. "Vrije vakbonden" passen bij het "vrije" kapitalisme; bij het staatskapitalisme van Oost-Europa passen *staatsvakbonden*. De maatschappelijke functie van deze twee typen van vakorganisaties is precies dezelfde; werkelijk *vrij*, dat wil zeggen onafhankelijk van de heersende kapitalistische structuren zijn ze geen van tweeën.

Dat komt er volgens ons op neer, dat indien de nieuwe organisaties in Polen dezelfde functie zouden gaan vervullen en daarbij wat hun structuur betreft zich naar het westerse "model" zouden richten, zij desondanks toch binnen afzienbare tijd zich niet of nauwelijks van de staatsvakbonden zouden onderscheiden en daarmee tot een roemloze dood veroordeeld zouden zijn. Maar de vraag óf het die kant op zal gaan dan wel of de nieuwe organisaties zich, in weerwil van de gekozen *naam*, tot iets anders zullen ontwikkelen, hangt niet van die *naam* af, maar van de wijze waarop de klassenstrijd in Polen zich ontwikkelt, van de kracht die de arbeiders ontplooiën. Hoe geringer die kracht - die tot op heden nog onverzwakt lijkt - des te groter de kans, dat het met de zojuist gevormde organisaties op een mislukking uit zal lopen; hoe groter die kracht, des te meer kans op felle konfrontatie met de partij en haar bureaucratie, des te meer kans ook dat het uiteindelijk toch tot een Russische interventie komt, die tot dusverre nog is uitgebleven.

Het staatskapitalistische Rusland kan zich aan zijn grenzen geen ontwikkeling permitteren, waarbij sprake is van échte proletarische machtsvorming. Dat zou neerkomen op een ondermijning van de *mythe* waarmee de Russische heersende klasse haar machtsaanspraken rechtvaardigt.

Maar hoe is het gesteld met het zogenaamde "vrije" Westen, waar - alweer vanwege de naam alleen - de vorming van de "vrije vakbonden" in Polen uitbundig is toegejuicht? Dat niemand zich illusies make. Het kapitalistische Westen is voor werkelijke macht van de Poolse arbeiders al even beducht als het staatskapitalistische Oosten. Het is niet voor niets dat het westerse kapitaal zich heeft gehaast om Polen een aanzienlijke lening te verstrekken die bij zou kunnen dragen tot verlichting van zijn economische moeilijkheden en zijn grotere stabiliteit. En wij aarzelen niet te beweren, dat het westerse kapitaal aan een Russische interventie in Polen de voorkeur zou geven boven een, natuurlijk als "chaos" gedoodverfde aanloop

1) Aldus b.v. in een speciale editie van het te San Francisco uitgegeven Amerikaanse bulletin "Alarm".

naar een werkelijke arbeidersdemocratie, die op de arbeiders in 't westen, naar het vreesst, aanstekelijk zou kunnen werken.

De bijzonder grote aandacht die de westerse pers aan de hete zomer in Polen heeft besteed, valt hieruit te verklaren. Het is een *hypokriete* belangstelling, die uit geheel iets anders voortvloeit dan die van ons. Op 8 augustus j.l. schreef *Wall Street Journal*, de krant van de Amerikaanse bankeirs en ondernemers:

"Indien de ongeregeldheden in Gdansk zich zouden uitbreiden en Rusland zou ingrijpen, dan zou de kredietwaardigheid van Polen groter worden omdat Ruslands economische positie sterker is dan die van Polen..

Deze woorden laten aan duidelijkheid niets te wensen over. Zij vormen niet alleen een bewijs voor de werkelijke positie der kapitalistische klasse, zij demonstrenen niet alleen waarover het westerse ondernemersdom zich werkelijk zorgen maakt, zij belichten daarmee ook indirect de diepere betekenis van wat er in Polen aan de hand was en op het spel stond. Vandaar dat ook onze ogen op Polen gericht zijn en gericht blijven. Want op 't moment dat wij deze regels schrijven is het duidelijk, dat op de hete zomer allesbehalve een koele herfst is gevolgd en dat de klassentegenstellingen er nog altijd met het mes op tafel worden uitgevochten.

=====

W E E K E I N D O V E R A N A R C H I S M E I N A M S T E R D A M

Op verzoek van de organisatoren vermelden wij ten behoeve van eventuele belangstellenden, dat er op zaterdag 25 en zondag 26 oktober a.s. in Amsterdam een aan het anarchisme gewijd weekeinde wordt gehouden.

Het programma vermeldt drie sprekers: de Amerikaanse professor Murray Bookchin, Thom Holterman (wetenschappelijk medewerker van de Rotterdamse Erasmus-universiteit) en Rudolf de Jong van het Instituut voor Sociale Geschiedenis. De eerste zal spreken over stedenbouw, de tweede over "Anarchisme en recht". Waarover Rudolf de Jong zal spreken is ons niet bekend.

Tot de uitgenodigde sprekers behoort ook Daniël Cohn Bendit, maar bij het verschijnen van dit nummer is het nog onzeker of hij de uitnodiging zal aannemen.

De kosten van deelneming bedragen f 5,-. Voor wie dat een bezwaar is kan eventueel een reductie worden verleend. Met 't oog op beperkte plaatsruimte en het zo nodig verschaffen van logies, is voor-aanmelding gewenst. Men kan zich daarvoor richten tot de boekhandel Fort van Sjakoo, Jodenbreestraat 24 in Amsterdam. Wie nadere inlichtingen wenst (of een uitvoeriger stencil) richtte zich eveneens tot dat adres. Verzocht wordt voor de toezending van dat stencil een (met 50 cent voor drukwerk) gefrankeerde enveloppe met het eigen adres bij te voegen.

=====

DE NADAGEN VAN DE BRITSE LABOURPARTIJ

Niemand die ook maar enigszins de ontwikkelingen volgt die zich afspe-
len binnen de Britse Labourpartij, kan ontkennen dat deze de grootste kri-
sis doormaakt sedert haar oprichting in het begin van deze eeuw. In een
tijd waarin er in Groot-Brittannië de grootste werkloosheid heerst sinds
vijftig jaar en de kloof tussen arm en rijk voortdurend groter wordt, gaat
er van Labour weinig of geen bezieling meer uit, blijkt de partij niet in
staat tegen de conservatieve premier Thatcher een succesvolle oppositie te
voeren, mankeert het haar aan een politiek alternatief en biedt zij haar
traditionele kiezers nauwelijks nog enig perspectief.

Zo er één ding is waardoor de Labourpartij thans wordt gekenmerkt,
dan is het een heilloze verwarring. Haar "linker" en haar rechtervleugel
bakkeleien om het hardst, niet enkel over de toekomstige koers, maar al
evenzeer over de vraag, wat of er wel de oorzaak van mag zijn, dat zij bij
de jongste verkiezingen verslagen werd en het regeringskasteel moest ont-
ruimen. Vooraanstaande Labourleiders dreigen met een splitsing, weer ande-
re topfiguren roepen luide om hervormingen en temidden van hen allemaal
zijn ook al de profeten van haar naderende ondergang opgestaan. Waar men
het bij alle geruzie unaniem over eens is: de partij verkeert kennelijk in
de nadagen van haar glorie-tijd.

Sommigen wijten de allesbehalve florissante situatie van de Labourpar-
tij aan een groeiende tegenstelling tussen de Labour-politici en de Britse
vakbonden. Deze bonden hebben luttele jaren geleden op een van de jaarlijk-
se partijkongressen de financiële politiek en het loonbeleid van het toen-
malige Labourkabinet verworpen en zich vierkant opgesteld tegenover de kan-
selier van de schatkist Denis Healy. Juist Denis Healy echter heeft partij-
leider James Callaghan uitgekozen om hem in zijn functie op te volgen. Dit
konflikt echter is volgens ons niet de werkelijke oorzaak van de voor ve-
len verbijsterende gang van zaken.

Dat Labour geen enkel antwoord meer heeft op de vragen waarvoor men
zich gesteld ziet komt doordat Labour min of meer vermalen wordt bij de
zich voortdurend toespitsende worsteling tussen de oude arbeidersbeweging
en de in Engeland voortdurend krachtiger wordende beweging van de arbei-
ders zélf. Niet tussen Labour en de bonden gaapt er een afgrond, maar tus-
sen Labour en de Britse arbeidersklasse. De illusie, dat er via het parle-
ment in Westminster of via een zogenaamde druk van de vakbeweging binnen
het Britse kapitalisme nog iets bereikt zou kunnen worden in het belang
van de werkenden heeft plaats gemaakt voor de steeds krachtiger overtui-
ging, dat de arbeiders hun eigen boontjes moeten doppen.

In het land, dat de bakermat is geweest van zowel het moderne kapita-
lisme als de moderne arbeidersbeweging, heeft de maatschappelijke ontwikke-
ling het punt bereikt, dat de moderne arbeidersbeweging niet meer modern
blijkt, niet meer over speelruimte beschikt en haar sociale basis verliest.
Zeker, in de wintertuin van Blackpool, waar Labour haar kongressen pleegt
te houden, zingen haar afgevaardigden nog het lied van "De rode vlag". Het
is een versleten liedje en 't gezang klinkt vals. De Britse arbeiders heb-
ben geleerd dat de muren die het kapitaal heeft opgetrokken niet zingend
kunnen worden geslecht; de politici van Labour zijn niet in staat de metho-
den die de arbeiders zijn gaan toepassen tot de hunne te maken.

=====

D i s k u s s i e

N A T I O N A L I S M E E N R A C I S M E
I N Z U I D - O O S T A Z I E

In het juli-nummer van "Daad en Gedachte" trof ik een interessant artikel aan over de situatie in Indo-China, getiteld "Nationalisme en racisme in Zuid-Oost Azië". Ik vond het in zijn algemeenheid een goed artikel, maar niettemin vielen mij een aantal dingen op, waarop ik graag wil reageren.

Ik ben het met de schrijver eens, dat het in Indo-China niet ging om socialistische revoluties, maar om "nationalistische opstanden van de burgerij", liever nog, van de intelligentsia, met de steun van de boerenmassa's. Daarentegen wordt er in een voetnoot beweerd dat de Rode Khmers zich tegen een burgerlijke ontwikkeling keerden.

Ofwel is dit een drukfout, ofwel een ondoordachte tegenspraak in de gedachtengang van de schrijver. Een groepering die niets proletarisch in zich heeft, doch volgens de schrijver blijkbaar ook niet burgerlijk-revolutionair is, zou dan op, pakweg, feodale grondslag een burgerlijke revolutie volvoeren. Dit lijkt me een historische onmogelijkheid.

De schrijver heeft gelijk als hij beweert dat de Vietcong en de Rode Khmer niet, of nauwelijks met elkaar te vergelijken zijn. De reden is echter niet, dat de eerste een burgerlijk-revolutionaire beweging zou zijn en de tweede niet. Beiden hebben getracht een burgerlijke revolutie door te voeren, maar daar de economische situatie in Vietnam sterk verschilde van die in Kampuchea, verliep die revolutie in beide landen volgens een ander patroon.

Kampuchea was en is een overwegend agrarisch land, waar de industrialisatie en daarmee de eerste tekenen van kapitalisme in de Franse koloniale tijd nog nauwelijks was begonnen. In 1975, ten tijde van de machtsovername door de Rode Khmers, was het land nog altijd één van de meest onderontwikkelde gebieden ter wereld. Het gevolg van deze feodale situatie, het vrijwel geheel ontbreken van een bourgeoisie en de verwoestende bombardementen van de Amerikaanse luchtmacht, was dat er nauwelijks kapitaalgoederen voorhanden waren om de industrialisatie, de hoofdtak van een burgerlijke omwenteling, te beginnen. Kampuchea heeft toen een periode beleefd die zich m.i. wel enigszins met het zogenaamde oorlogskommunisme van Lenin vergelijken laat. De Rode Khmers isoleerden zich van de buitenwereld, begonnen een geforceerde rationalisatie van de landbouw en schaften - gelijk de bolsjewiki toen deden - tijdelijk het geld af, vooral om ongelijke ruilverhoudingen met andere staten te vermijden.

Deze slavernij leidde tot een behoorlijke rijstopbrengst, die echter niet zozeer ten bate van de bevolking benut werd, maar werd geëxporteerd, om zodoende buitenlands materieel voor de industrialisatie te kunnen verkrijgen. In de latere jaren van het Pol Pot-regiem, 1977-'78, was er dan ook sprake van een begin van lichte industrie, gepaard gaande met een herinvoering van het geld.

Vietnam, dat met zijn invasie in 1979 de ontwikkeling naar een eigen Kampucheaans staatskapitalisme onderbrak, heeft een andere ontwikkeling

doorgemaakt. Hoewel het land eveneens een agrarisch karakter heeft, is de industrialisatie er in de koloniale tijd verder voortgeschreden dan in de rest van Indo-China. Voortkomend uit een meer stedelijke samenleving en uit een rijker geschakeerde middenklasse, was met name in het zuiden het burgerlijk nationalisme er minder extreem bolsjewistisch getint dan in Kampuchea. Vietnam legde na 1975 het aksent met name op de industrialisatie (vooral zware industrie), zonder echter de in het zuiden nog florerende privé-sektor van het begin af aan in de staatskapitalistische ekonomie op te lossen. Net als de Russische NEP was de ekonomische politiek van Hanoi gericht op een zo hoog mogelijke arbeidsproduktiviteit, doch de daarvoor benodigde kollektivisatie van de landbouw op staatskapitalistische basis werd te laat (rond 1978, na de geleidelijke uitschakeling van de gematigde en pro-Chinese partijfrakties) aangepakt, waardoor de slechte agrarische situatie de hele ekonomie dreigde te ruïneren.

Vietnam's expansie naar Laos en Kampuchea moet dan ook vooral uit de Vietnamese ekonomische verhoudingen, m.n. de rampzalige situatie in de landbouw, verklaard worden (illustratief is dat in beide "bezette gebieden" Vietnamese kolonisten gevestigd worden).

Ik ben hiermee bij het tweede punt beland, dat mij in het artikel in D & G opviel. Onder aan blz. 5 bespreekt de schrijver het nationalisme van de plaatselijke leiders. Hij voegt daar nog het irredentisme aan toe, het streven naar inlijving van andere gebieden. Als hij zegt, dat dit uit het burgerlijk karakter van de Indochinese opstanden voortkomt, kan ik dit globaal gezien wel beamen. Met deze konstatering is echter maar een gedeelte van de zaak verklaard, namelijk de aard van de regiems aldaar. Daar het artikel op dat punt de indruk wekt over de Indochinese landen in het algemeen te spreken, verklaart de verwijzing naar het burgerlijk karakter geenszins waarom het irredentisme bij Pol Pot c.s. tot 1979, toen hij werd verjaagd, (nog) niet aanwezig was, en bij Vietnam juist wel.

Natuurlijk is dat irredentisme een uitvloeisel van een burgerlijke opstand in indirekte zin, maar het zijn de ekonomische en historische omstandigheden waarin zo'n omwenteling zich voltrekt, die een burgerlijke staat wel of niet op zeker moment dwingen tot annexatie van andere gebieds-selen. Misschien zal de schrijver dit wel kunnen beamen. Ik wijs er echter op, omdat het in mijn ogen in de tekst tamelijk onduidelijk uitgedrukt wordt.

Hetzelfde geldt ook voor wat de schrijver beoogt m.b.t. het nationalisme en racisme. Het racisme van de Rode Khmers gaat niet zozeer terug op het feit, dat het om een burgerlijke opstand gaat, maar op hun achtergrond in een feodaal boerenland, op ekonomisch gebied lange tijd gedomineerd door de Frans-Vietnamese elite, en later door de Vietnamese expansiedreiging. Evenzeer werden de Chinezen niet in de eerste plaats Vietnam uitgezet om hun Chinees-zijn, maar vanwege het feit dat zij vooral in de middenstands-sektor werkzaam waren. Deze werd na 1975 een tijdlang door het regiem getolereerd, maar toen zij een obstakel voor de voortgang van de staatskapitalistische ontwikkeling gingen vormen, moest zij gelijkwideerd worden. Deze ekonomische situatie is het die racistische bijverschijnselen met zich meebrengt.

Het is jammer dat de schrijver zelf geen verklaring geeft voor de genocide in Kampuchea. Hij zegt dat de Vietnamese overheid er een on-materi-alistische en a+ lïstorische verklaring voor geeft, en verwijst dan naar een dossier van Hanoi, waarin sprake is van ideologische en persoonlijke

banden tussen Pol Pot en Peking. Het punt van de genocide valt weliswaar buiten het bestek van het doel van de schrijver (het tonen van de relatie tussen een burgerlijke opstand en nationalisme en racisme), maar daar hij het zelf aansnijdt, wil ik er hier ook wel op ingaan.

Natuurlijk geeft de Vietnamese regering een verkeerde verklaring. Zij hangt liever de genocide op aan persoonlijke omstandigheden (de "wrede Pol Pot") om haar niet te hoeven plaatsen in de noodzakelijke loop van de Kampucheaanse burgerlijke revolutie (vgl. de Stalin-terreur), waarvan Hanoi nu zelf de vruchten hoopt te plukken, in de vorm van vooral de rijstvelden.

De genocide in Kampuchea is in wezen niets anders dan de landbouwkolektivisatie in Rusland in de jaren dertig: een geforceerde rationalisatie van de landbouw, waarbij alleen degenen overblijven die bruikbaar zijn of zich (willen) passen in de staatskapitalistische opbouw.

Konkluderend kunnen we zeggen, dat het zowel in Vietnam als in Kampuchea om een burgerlijke omwenteling ging, waarbij het karakter en de ideologie (o.a. het nationalisme en racisme) van de bewegingen die aan het hoofd ervan stonden, verklaard moeten worden uit de verschillende economische situatie in de betrokken landen; wellicht heeft de barbaarsheid van hun revolutie bij de schrijver de indruk gewekt, dat de Rode Khmers zich tegen een burgerlijke ontwikkeling keerden. Mijn mening daarentegen is dat hun optreden het noodzakelijk resultaat was van hun origine als boeren-nationalisten in een bijna geheel feodale samenleving, en van de loop van het gedwongen proces naar staatskapitalisme, dat de tegenstellingen binnen die samenleving hen oplegden.

Veel zou hier nog gezegd moeten worden; ik hoop dat het bovenstaande als reactie op het artikel in D & G voorlopig voldoende is. Overigens alle waardering voor de opinie van de schrijver, die nu eens niet van "ontaarde arbeidersstaten" e.d. in Indo-China uitgaat.

B. v. W.

=====

O W E E A L S H E T S P E L L E T J E E R N S T W O R D T

Een arbeider zou er nooit van z'n leven ópgekomen zijn. Een intellectueel en dan nog wel een universiteitsprofessor en bovendien een zich *marxist* noemende universiteitsprofessor wél. In Amerika woont hij (waar anders soms) en Bertel Ollmann heet hij, de uitvinder van het gezelschapsspel "klassenstrijd" dat door 2 tot 4 personen kan worden gespeeld, die respectievelijk loonarbeiders en kapitalisten, boeren en middenstanders, ambachtslieden en (de vooral niet te vergeten) studenten voorstellen. De spelers sluiten bondgenootschappen (of zeggen deze op), roepen de "algemene staking" uit of organiseren (óók dát nog) verkiezingen, allemaal om zoveel mogelijk punten te verzamelen. In de V.S. zijn er al 30.000 stuks van dit spel verkocht. Sindsdien (ja zo gaat dat meneer de *marxist*) ziet Ollmann in zijn medemensen, zo vernemen we, alleen nog maar kopers of mogelijke kopers, maakt hij zich zorgen over wat de fiscus wel van z'n verdiensten zou kunnen inpikken en praat hij, zegt hij zelf, op partijtjes (!) alleen nog maar over zaken. Wat een idee zeg om de ernst van de klassenstrijd tot een spel te maken. Een "opvoedend spel" zegt Ollmann. Zijn klanten? Brave burgers, die ongetwijfeld ach en wee zullen roepen iedere keer dat het spelletje ernst wordt.